

Försök till skogsordlista med kommentarer

Bengt Oldhammer, Orsa

”när man börjar söka efter ordens ursprung öppnar sig en avgrund av betydelser och härledningar”

Marie Lundqvist i Ombyggnad pågår Balder nr 1 2013

I samband med författandet av en tjäderrapport som jag och Göran Rönning gjorde 2013 citerades tjäderforskare 60 år tillbaka i tiden. Det visade sig att dessa forskare använde många olika skogliga begrepp där de blandade ihop biologiska termer på skog med skogsbrukets termer i en salig blandning. Förvirring.

När de skrev om tjäder i medelålders skog (ett omöjligt begrepp) blev jag tvungen att försöka göra en förteckning över olika typer av skog. Det blev inte mindre än tre A-4 sidor. När jag skickade runt förslaget fick jag ännu fler förslag. Dessutom hade olika personer lite olika uppfattningar om begreppen och hur de skulle användas.

Jag skar därför ner antalet ord och gjorde en kraftig summering och syntes. Ändå blev det två A-4 sidor. Jag har myntat ett nytt begrepp, ”skyddsvärd naturskog”. Fundera på det.

Ordlistan presenteras här för Trollius alerta läsare – kommentera gärna via mail bengt.oldhammer@telia.com.

Det här att beskriva skog med ett bra ord är nog något de flesta haft svårt med någon gång. Ofta går de flesta omedvetet på skogsbrukets tolkningar och termer med bland annat huggningsklasser och målklasser. Dessa begrepp sprider sig sedan som en pest bland biologer och ekologer. Inte undra på att folk med små insikter om skog är förvirrade.

Jag minns arbetet med en liten tunn bok jag skrev 1999 för nybörjare så de skulle förstå innebörden av en skyddsvärd skog. Bilderna sade kanske det mesta, men det skulle också vara en kortfattad och enkel text. Projektledaren ville inte ha en massa krångliga ord om skog utan helt enkelt ETT begrepp som beskrev en skyddsvärd skog. Vilket sannerligen inte var helt enkelt. Han föreslog ”riktig skog”.

Som journalist är man van vid att förenkla till idiotins gräns, men detta blev för mycket. Det var min första reaktion. Ändå blev rubriken i ett kapitel ”Riktig skog”. Det här var 1999 och mannen ifråga är själv

skogsägare, utbildad skogstekniker och mjölkbonde. Idag avverkar han med naturkulturmetoden. En skärpt kille med sunt bondförnuft och en före detta fältbiolog! Kanske var det han menade med en riktig skog en bondskog som inte kalavverkades och där det fanns plats för växer och djur också?

Idéhistoriskt finns mycket att utforska när det gäller ord om skog. Varför myntades ordet urskog för mer än hundra år sedan och med en nästan omöjlig definition?

I samband med att jag förtecknade olika ord för skog uppstod oavsiktligt ett vansinnesprojekt, nämligen att genom bland annat ett upprop samla ihop en lista på skogsord och presentera dessa i en bok eller rapport. Det kan vara allt från tjäderskog och näverskog till fåbodskog och hänglavskog. Trollskog, utskog, skottskog... Förmodligen går det att komma upp i tusen ord, kanske mer? Maila gärna tips på udda ord – kanske de flesta finns inom kulturen?

Idén fick jag när jag läste Barry Lopez bok ”Home Ground: Language for an American Landscape”. Där beskriver olika personer ord som berättar om olika typer av landskap. Det är ord som används i litteratur, konst och av biologer, geologer, entomologer, bryologer och så vidare. Många av begreppen är okända av de flesta människor trots att de rymmer inte bara information utan också okända eller bortglömda dimensioner av kunskap.

Nåväl, här är nu den strikta ordlistan som inledningsvis utlovades. Kanske ska man först förklara skillnaden på träd och skog, trots att man i vardagligt tal behandlar dem synonymt. Att separera träd och skog i en text visar sig vara oerhört svårt. En skogsbrukare hugger skog, men menar träd. Dock förstörs skogen. En skog är ett ekosystem, alltså hela miljön inklusive alla levande och icke levande delar. Allt samverkar där på ett synnerligen komplext sätt, och våra kunskaper om detta är minst sagt rudimentära. Ett större skogsområde med flera barr- och lövträd kan innehålla mer än 8000 arter och reduceras till 2000 vid avverkning (beräknat av Bengt Ehnström på 1970-talet). I Bialowieza mellan Polen och Vitryssland finns 12 000 olika arter, men man tror att det kan finnas så mycket som 20 000 arter.

Egentligen skulle det behövas en skogsordlista för biologer och ekologer? Frågan är då om inte ordet skogsbruk skulle bytas ut mot trädbruk?

Naturskog. Vanligen avses en äldre skog som är uppkommen genom naturlig föryngring, men även en ung lövbränna är en naturskog. Ofta är skogen olikåldrig med inslag av döende träd, lågor och stubbar. Innehåller nästan alltid rödlistade arter och är synligen påverkad av brand. Ibland används begreppen primär och sekundär naturskog beroende på hur marken nyttjats. Lövskog på ett hygge kan i princip utvecklas till en värdefull miljö på sikt, en sekundär naturskog. Även en blädad och dimensionshuggen skog kan vara naturskog. Naturskog kallas ofta gammelskog.

Skyddsvärd naturskog: Ett begrepp som bör användas i högre utsträckning och som härmed myntas. Det handlar om naturskog som inte borde huggas då den omfattar så liten areal i Sverige. Rent vetenskapligt går dessa skyddsvärda naturskogar att avgränsa beroende på skogliga strukturer, arter och konnektivitet med liknande områden i närheten. Skyddsvärda naturskogar skyddas inte på grund av alliansregeringens politik, överenskommelsen i Nagoya till trots. Den skyddas inte heller frivilligt av skogsbruket, alla vackra ord och ambitioner till trots. Begreppet innefattar i princip det som Skogsstyrelsen kallar nyckelbiotop, naturvärde och kontinuitetsskog. Dock tar dessa avgränsningar i stort sett aldrig hänsyn till landskapsperspektivet som behövs för att de naturliga processerna ska fungera, även om en del bolag i viss mån börjat tänka mer i de banorna.

Urskog. En av människan opåverkad skog uppkommen genom naturlig föryngring på opåverkad mark. Urskogar är mycket sällsynta, särskilt på tallmark. De är något vanligare på granmark och i fjällbjörkskogen, samt så finns yngre urskogar vid landhöjningskusterna. Vad som är urskog beror på hur hårt man ska tolka definitionen. Det har hävdats att om det finns om så bara en enda vedstubbe så är det inte urskog, men det är att gå för långt. Funktionellt kan en urskog och gammal naturskog (glest blädad eller dimensionshuggen) ibland vara nästan jämbördiga, men en urskog kan så gott som alltid urskiljas. En urskog har gott om gamla och döda träd, rödlistade arter av ofta krävande slag och fungerande naturliga processer.

Med begreppet urskog delade skogsbruket i praktiken upp skogslandskapet i urskog och kulturskog. Är en skog brukad kan man ju fortsätta bruka den.

De flesta människor kopplar ihop en urskog med en trolsk skog med gamla träd. Ordet är populärt i media. Ordet används alltså på minst två

sätt, dels enligt en vetenskaplig definition myntad för mer än 100 år sedan, dels enligt en folklig uppfattning.

Urskogsartad skog. En skog som liknar en urskog men är mer påverkad. De flesta kan inte se skillnad på en urskog och urskogsartad skog. Egentligen ett bra och korrekt begrepp, men det används sällan då ordet dels är krångligt, dels inte kan begripas av allmänheten på ett lätt sätt.

Plantage. Dagens skogsbrukade (snarare skogsmissbrukade) skogar förtjänar inte namnet skog. Plantager är ett bättre och mer korrekt begrepp. Synonymer är **kulturskog**, **produktionsskog**, **industriskog**, **virkesåker**, och **monokultur**. Vanligen avses en starkt omvandlad skog där de naturliga processerna i stort sett är obefintliga. Det finns olika benämningar på dagens ensartade och artfattiga skogar som ska producera virke, massa och flis. Med skogsbrukets vokabulär (huggningsklasser) får man efter mekanisk markberedning och plantering en **ungskog**, därefter **gallringsskog** vid 20-30 års ålder och slutligen **avverkningsmogen skog**, en metafor hämtad från jordbruket där sädesaxen blir mogna. Vanligare är begreppet **slutavverkningsskog**. I Sveriges Nationalatlas om Skogen har exempelvis hela den fjällnära skogen klassats som slutavverkningsskog, vilket inte främst är uppörande utan avslöjande hur mekaniskt skogsbruket ser på ekosystemet skog. Begreppen bör inte användas av biologer och ekologer. En avverkningsmogen skog kan vara 60 år i södra Sverige och 100 i norr, lägre när industrin har ont om virke! Träd som får växa ifred från yxor och sågar blir ofta flera hundra år. Tallen kan bli 500-800 år.

Medelålders skog. Används slarvigt av tjäderforskare. Eftersom skogsbruket idag kalavverkar skog som är 60-90 år är alltså en medelåders skog 30 till 45 år. Det bör påpekas att allt över 60 år i skogliga beståndsregister kan vara olikåldrig naturskog. Åldern avser medelålder och finns mycket inväxande gran så blir medelåldern låg. En medelålders skog ur biologisk synpunkt är ofta flera hundra år gammal, men då avses förstås endast de levande träden. Själva skogen kan vara tusentals år gammal och i princip aldrig ha varit kal, alltså en **kontinuitets-skog**.

Gammelskog. I regel menas skog över 120 år, plusminus 20-40 år. Ordet används lite slarvigt, men vanligen avses **äldre skog** (vilket även det är svårtolkat beroende på om man är biolog eller skogsbrukare) som

hyser rödlistade arter som exempelvis tretåig hackspett. Gammelskog är synonymt med naturskog.

Bondskog. Ej sällan brukas den extensivt med selektiv avverkning. Många av bondskogarna försvinner (och har redan försvunnit) på grund av omarronderingar i Dalarna, där slutresultatet ofta blir större brukningsenheter och kalhyggesbruk med ytterligare utarmat skogslandskap. Ett alternativ är avverkning med den så kallade naturkulturmetoden.

Blädningsskog. Avverkning av enstaka träd eller grupper av träd, vilket ger en **olikåldrig skog**. Blädning var vanligt förekommande i början av 1900-talet.

Dimensionsavverkning. Avverkning av grövre träd i vissa dimensioner.

Bestånd. En skogsbruksterm som avser ett enhetligt skogsområde, t. ex. en ungskog eller en planterad skog. I naturskogslandskapet flyter allt samman och det finns inga skarpa bestånd. Biologer bör därför om möjligt undvika begreppet. I ett av skogsbruket fragmenterat landskap med olika bestånd finns ännu små välavgränsade partier med naturskog, ej sällan nyckelbiotoper eller kontinuitetsskogar. I ett naturskogslandskap fungerar inte nyckelbiotopskonceptet eftersom det inte finns några fasta gränser i tid och rum.

Nyckelbiotop. Skyddsvärd skogsmiljö enligt Skogsstyrelsens definition. Får enligt reglerna inte avverkas av miljöcertifierade företag. Saknar juridiskt skydd. Avverkas på löpande band.

Naturvärde. Skyddsvärd skogsmiljö enligt Skogsstyrelsen, dock inte lika högt klassad som en nyckelbiotop. Avgränsas idag ofta inte av Skogsstyrelsen och avverkas på löpande band.

I Norge skiljer man ofta på skyddsvärdet i följande fallande skala: 1. Urskog, 2. Urskogliknande skog, 3. Gammal naturskog, 4. Naturskog och 6. Kulturskog (som är helt omvandlad av människan). Bedömningen grundas på mängden död ved och gamla träd samt hur de naturliga processerna fungerar liksom förekomsten av olika arter.